

Gras is om in te liggen ...

John Bruinsma

Er was eens een optimistisch Flora-schrijver, die schreef: Rijstgras is "door de groote ruwheid en de geelgroene kleur, ook als het niet bloeit, gemakkelijk te herkennen." Zo stond dat in de Heukels-editie van 1929; later is dat verdwenen. Misschien wel terecht, zoals uit onderstaande mag blijken.

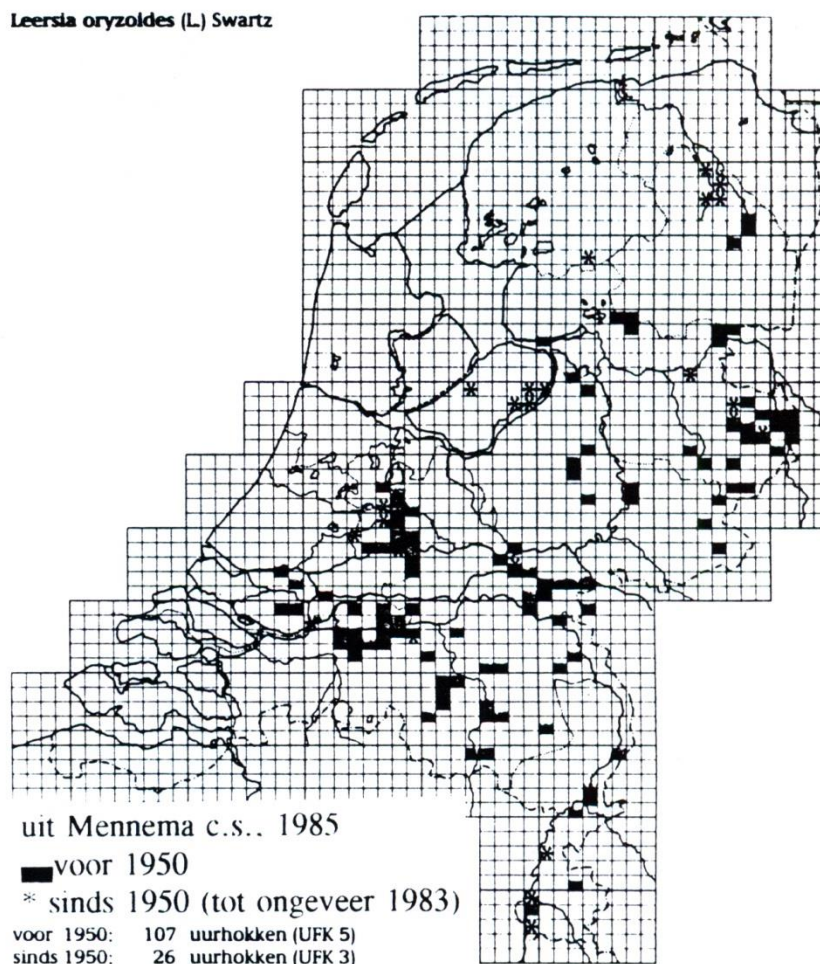
Vorig jaar herfst was er een melding van een uitstekend florist dat er *Leersia oryzoides* zou groeien langs de Keersop. Daarop volgende akties (minstens honderd fietskilometers, tien telefoontjes en het tussen het oud papier halen van verloren gewaand herbariummateriaal) hadden tot resultaat dat de vondst-melding niet doorging. Het zou de eerste sinds 1980 zijn geweest in het werkgebied van de Floristische werkgroep, een vierkant van 25 x 25 km met station Eindhoven als middelpunt. Het feest ging niet door maar desondanks is er reden om aandacht aan genoemde soort te schenken.

Een blik op de kaart uit de Atlas van de Nederlandse Flora leert dat Rijstgras tot 1950 in onze regio regelmatig werd opgegeven. "Het Rijstgras kwam vroeger algemeen voor langs beken en kanalen en schuwt enige vervuiling niet." schrijft P. Heukels in de begeleidende tekst. zich

beroepend op Westhoff en Den Held, 1969, p.79,131. Het kaartje uit de Atlas loopt inmiddels achter in die zin, dat Rijstgras de laatste jaren op een groot aantal plaatsen langs de grote rivieren is gevonden (Kerkhof en Duistermaat, 1995; Beringen en Odé, 1966. (Altijd leuk als een florist, in dit geval Dick Kerkhof, meldt dat een Rode-lijst 1-soort = 'zeer sterk bedreigd: op het punt van uitsterven' voorkomt in 27 km-blokken rond zijn achtertuin, en dat het dan gaat zoemen van de vondstmeldingen).

En, wat meer is, ook buiten het rivierengebied wordt *Leersia oryzoides* gevonden. Daar groeit het in omstandigheden die ook in ons werkgebied niet abnormaal zijn, zoals:

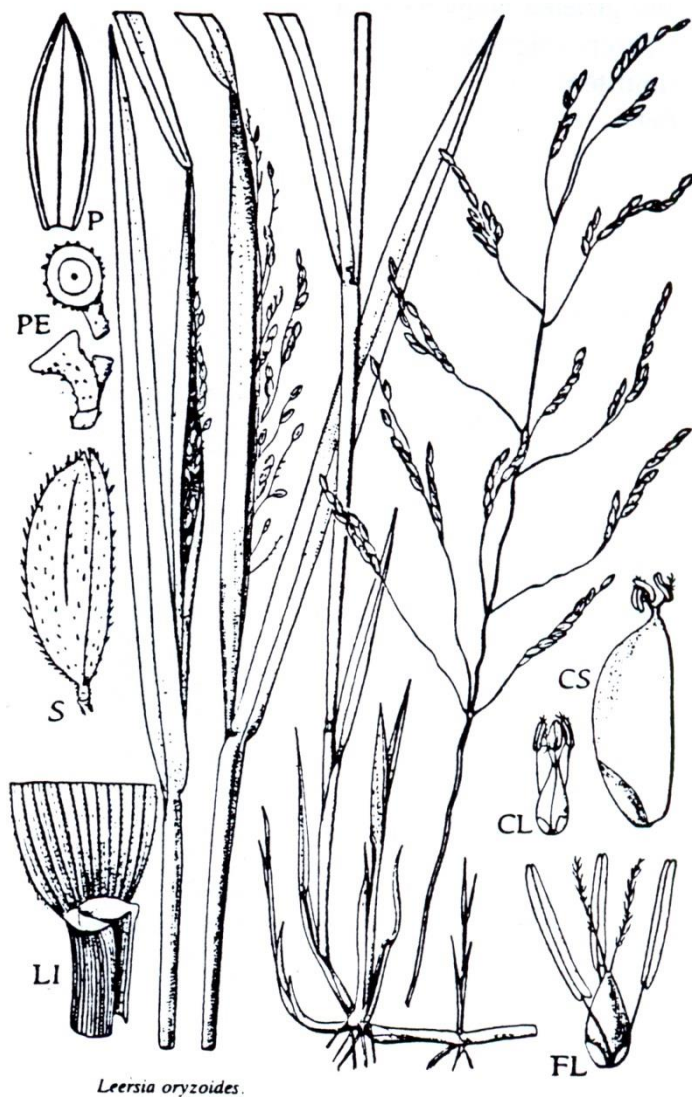
- langs het Roukespeelven, Swartbroek (Weert), aan de rand van een uitgebaggerde veenplas, op zand;
- langs veenputten in de Zeggen bij Lichtaard (B);
- langs stilstaand water en op de bodem van drooggevallen wateren In de Hausdülmemer Fischteiche bij Haltern en in het Elmter Bruch bij Brüngen (D); (Verbücheln c.s. 1995, p.103);
- massaal in de overgangszone tussen zand en rivierklei, bij Sprang-Capelle en bij Oud-Heusden (Hooibroeken) langs sloten op veen (Bruinsma, 1995).

Een hieruit af te leiden gokje op standplaatsen zou kunnen zijn: open, natte tot vochtige plekken in beekdalen (met kwelwater) en op andere plekken waar niet al te zuur water te verwachten is, zoals in leem-putten, visvijvers en langs de kanalen. In beekdalen zijn (waren) dat vaak plekken waar de bodemkaart veen aangeeft. De standplaats kan een wisselende waterstand hebben, maar mag niet echt uitdrogen. Rijstgras is in zekere mate een pionier: ondanks dat het een stevig gewas is, verliest het de concurrentie met lomperikken als Riet (*Phragmites australis*) en Rietgras (*Phalaris arundinacea*).

Een beschrijving van Rijstgras zou kunnen beginnen bij het veel algemenere en bekendere Rietgras. Je zou ook aan Timotee (*Phleum pratense*) of aan een forse Kweek (*Elytrigia repens*) kunnen denken. Als je zo'n stevige en met uitlopers uit de grond komende plant voor ogen hebt, is het grote verschil dat *Leersia oryzoides* vooral geel groen is (de andere groen/grijsgroen/blauwgroen) en vaak een slordige indruk maakt.

Lastig is, dat als genoemde soorten worden afgegeten of gemaaid, ook zij er 'anders' uit zien dan ongestoord uitgegroeide exemplaren. Rijstgras komt pas in de loop van de zomer boven de grond, de andere lopen veel eerder uit. In 'gewone' nederlandse zomers komt de bloeiwijze van Rijstgras niet uit de bladschede, en dan eindigt elke tak in een afstaand vlagblad, terwijl de vergelijkbare soorten al lang in bloei staan. Van het genoemde viertal is *Leersia oryzoides* verreweg de ruwste: bladschede en bladschijf zijn bezet met ruwe stekeltjes. Bij nadere beschouwing vallen de behaarde knopen op. Dit kenmerk wordt lang niet in alle Flora's genoemd; zie echter de Ecologische Flora deel 5 (niet in de tekst, wel prominent op de aquarel) en de bijgevoegde tekening uit het plaatjesdeel van Rothmaler, 1995. Dat veel Flora's zo'n kenmerk niet noemen, maakt het een beetje verdacht. Hebben alle/de meeste exemplaren die beharing wel? In het herbarium van het Milieu Educatie Centrum zie ik bij één exemplaar, dat de oude knopen kaal of bijna kaal zijn, de jongste zijn behaard. Bij de andere exemplaren zie ik op alle knopen haren. Je zou dus problemen kunnen verwachten bij planten met alleen oude stengels, bij voorbeeld als jonge toppen afgegeten/-gemaaid zijn. Vervolgens is het wel zo, dat *Leersia oryzoides* zo ruw is dat het, net als bij voorbeeld Ruwe smele (*Deschampsia cespitosa*), pas in hoge nood door het vee gegeten wordt.

Leersia oryzoides

uit Hubbard, 1984

Queckenreis - *Leersia oryzoides*
0,50-1,50 m 8-10
(Bl gelbgrün)

uit Rothmaler, 1995

Over Rijnstgras valt veel meer interessants te vertellen, bij voorbeeld door de Ecologische Flora over te schrijven met tekst over cleistogame bloemen in 'gewone' zomers en open, uitstaande, pluimen met windbestuivende bloemen met grotere meeldraden in warme zomers. Maar laten we hem eerst maar eens vinden.

Literatuur

Ruud Beringen & Bandewijn Odé (1996). *Leersia oryzoides* (L.) Swartz (Rijnstgras) in het winterbed van de Maas. *Gorteria* 22: 77-86.

John Bruinsma (1995). Verslag FLORON-kamp Herpt, 24- 28 augustus 1995¹

P. Heukels: Rijnstgras; in J. Mennema, A.J., Quené-Boterenbrood & C.L. Plate (1985). Atlas van de Nederlandse flora, deel 2. Bohn, Scheltern & Holkema, Utrecht, p.191.

C.E. Hubbard (1984) *Grasses*. 3rd edition. Penguin books Ltd, Middlesex.

Dick Kerkhof & Leni(H.) Duistermaat (1995). Rijnstgras [*Leersia oryzoides* (L.) Swartz] in het Middennederlandse rivierengebied. *Gorteria* 21: 77-86.

Werner Rothmaler (Begr.); Eckehart J.J. Jäger & Klaus Werner (Hrsg.) (1995). *Exkursionsflora für Deutschland*, Band 3: Gefäßpflanzen : Atlasband; 9. Auflage; Gustav Fischer Verlag, Jena.

G. Verbücheln, D. Hinterlang, A. Pardey, R. Pott, U. Raabe & K. van de Weyer (1995). Rote liste der Pflanzengesellschaften in Nordrhein-Westfalen. Band 5. Landesanstalt für Ökologie, Bodenordnung und Forsten/Landesamt für Agrarordnung NRW, Recklinghausen.

E.J. Weeda, R. Westra, Ch. Westra & T. Westra (1994). Nederlandse oecologische flora, deel 5 IVN, VARA en Vewin, Amsterdam, p.217-218.

Noot

1 . In het kamp werd *Leersia oryzoides* in 6 km-blokken aangetroffen, waarvan 4 in het rivierengebied en 2 in de overgangszone.